

Testvéreim! Husvét utáni napokban élünk. Az ünnepek úgy usztak el fejük felett, mint széltépte, könnyü felhők a szomszjas határ felett: fehéren és terméketlenül. Ünnepeztünk, elállt a munka zaja, lehalkultak a gépek, pihentek szerszámaink, agyunk, karunk. Csend támadt. És ebben a különös csendben félénken, sáppadtan hunyorogtak szívünk oltárán a jézusi tanítások szikrái. Tisztán érezhettük, hogy rajtunk nem viharzott át a feltámadás gondolatának izzó hulláma. Nemzetek élete és jövője még mindig csillogó szuronyokon nyugszik. „A történelem zengő kerekeit egy erő hajtja: a vér!” „Akié a kard, azé a kenyér!” És azé a kegyelem! Zúgott a szálló ígék irtózatoss forisszimója fülünkbe. Füstös lángja elpusztítással fenyegetett. S mi megszokott közömbösséggel ünnepeztünk, mint akit a dolgok nem érdekelnek. Most itt állunk az élet országutján. Vajjon találkozunk-e Jézussal, mint az Emmausba siető tanítványok? S ha találkozunk vele, felismerjük-e őt? Kigyúl-e a szívünk iránta? Iránta, ki háborura békét, gyűlöletre szeretetet, tagadásra életigenlést, könnyekre örömet, fájdalomra vigaszt hozott és hirdetett! Ettől függ a mi emberibb életünk. Ámen.

Szivetek az örök fundamentum.

Alapíge: Mt. XVI. 18.

(A derék halmeagiaknak és szórványokban élő hiveimnek).

Sokan a májust bűvös szépségéért szeretik. Varázs-ontásáért, melyet az ég és a föld, mintha királyi nászra készülne, részeg mámorban dob ki magából. Ablakodra hajló barackfa virágok, kerted mögöl utcára boruló fehér orgonák e földön. „Isten kalapján,” angyali kezek színes bokkrétái. Mezőid perzsa színe, az égi szimfóniák, melyeket május rendez meg, olyan nagy tökéletességgel a természet grandiózus szinpadán, a hatás, mely lelket betölti, ha látni s hallani tudsz, eleddig ismeretlen világba visz, kicserél.

„E sárgaságos földön máma
Lihegve lapul meg a kétség
S pirosan üt ki beteg arcon
A hit és az egészség.

Május: ez az embercserélő.
 Május: be szépek vagyunk máma.
 Május: az örök ember-álom,
 A Jövő harsonája.

Eszünk, vesénk kristályos tiszta,
 Mert Május nagy embercserélő,
 Ma az: amit megérdemelne
 Minden lény, minden élő". (Ady).

Be igazak e szavak, Testvéreim! S milyen jó lenne, ha ez embercserélő májusban mindenki megszépülne. A görögök évezredekkel ezelőtt asszonyaikat művésziesen szép környezetbe helyezték, hogy a gyermek a környezet hatása alatt megszépüljön születése előtt. Ember, érzed-é, hogy Isten meg akar szépíteni májusban? Borulj le előtte s add át neki magad!

Május azonban nemcsak szépség-ontó, nemcsak embercserélő, hanem emlék-keltő is. S ha szabad első személyben beszélnem, főleg emlékeiért drága e hónap nekem. Apám juttatja eszembe s a vasárnap délutáni sétákat a hepe-hupás vén határban. Ő régen a föld alatt fekszik, humuszá foszoltan, de emléke e napokban visszajár. Soh'sem felejttem el messzenéző, szelid tekintetét, amint megálltunk egy-egy zsendülő buza-táblánál. A glóriát ráncos homloka körül, amint belebámult a lehanyatló nap sugárözönébe. Az ég megáldotta ezt az egyszerű székeltyt, mert a föld sohasem tömjénezett neki. És nem felejthetem el kérges kezének sokatmondó, meleg szorítását. S beszédét, mely rapszódikusan szakadt fel lelkéből, mint a tengerbe sülyedt tornyok harangszava. „Nézd fiam, kezdette, ez a föld a miénk. Hajolj csak le hozzá, minden kis rög beszél. Minden parányi rész egy egész történelem. Gondolj csak vissza a régmúlt időkbe... itt éltek őseid. Valamelyik vitéz elődöd e dombról kémlelte a betörő ellenséget. Valamelyik nagyanyád e sárga barázdában adott életet gyermekének. Itt éltek, szerettek, verekedtek, szenvedtek, győztek és elbuktak, akik előttünk jártak, azért, hogy e darab föld reánk maradjon, hogy nekünk életünk legyen... „Fiam, ezt a földet küzdelmek árán megtartottam... Most reád hagyom, de nem mint az egyetlen dolgot, amit neked adhatok. Mert van valami, ami ennél is nagyobb, ami drágább: *a te munkás, becsületes magyar szived!* Ez a te legszentebb örökséged, ez az örök fundamentum, a kőszikla, melyre bölcs emberként építhetsz. Amíg ez lesz az

ős talaj, addig megmaradnak a földek, a lankák és a halmok, a régi ház és az öreg templom s te ember maradsz az ember-telenségben.“

Igy nézhetett Krisztus Péter szemébe, kezében ez az átütő melegség rejtőzhetett, hangjából, ez a megható és meggyőző erő áradhatott, amidőn szavakba öntötte hires, nagy testamantumát: „Te Péter vagy, a kőszikla s rajtad építem fel az anyaszentegyházat“.

A változó idők különböző értelmet kényszerítettek e mondásba. Színt és sallangot aggattak reá. Ravaszkodó emberek, sőt intézmények, mint a katolikus egyház, önző érdekeik szempontjából értelmezték. Híd gyanánt használták, melyen a pápai hatalmat és tekintélyt Krisztustól Péteren keresztül a pápához juttatták. Mély igazság rejlik egy mondásban, mely egészen ide illő: „Sok üdvös és jó dolog elromlik az emberek kezében“. Jézus sohasem hitt a külső hatalom gyakorlásában, sohasem tört a tekintély kormányrudja felé. Még kevésbé igyekezett ezeket másokra átruházni. Ő mondta: „Aki első és legnagyobb akar lenni közületek, legyen mindenki szolgája.“ A „nagy vacsorára“ az élet kiebrudaltjait hívja, országa elő pilléreiül a a megfáradt és megterhelt lelkeket forrasztja egybe. A hatalmat nem a külső megnyilatkozásokban, hanem a belső kapcsolódás titkos mélységeiben kereste és gyakorolta. De valóban ez a mondás nem is Jézustól származik. Hangzik a kritikusok makacs állítása. Későbbi korok kieszelt betoldása ez, egy hatalmas tőke, melyet uzsora kamatra adtak utódainknak kufár üzletemberek. És az emberiség csunyán ráfizetett erre a kényszerüzletre. Lehet, hogy igazuk van. Lehet, hogy Jézus sohasem használta e szavakat, melyekből a katolikus egyház ördögi praktikával a kulcsok hatalmát kovácsolta. Nem célunk perbeállni s igazságot vitatni valamelyik tábor javára. Egyet azonban bátran állítunk. Ez a mondás szervesen magában hordja a hamisítatlan krisztusi szellemet. És ez a lényeg. Egy dal igazi értékét nem a szerzője neve, hanem a benne megnyilatkozó lelkiesség adja meg. Próbáljunk tehát a belsejébe, a lényegébe hatolni a szavaknak. Keressük bennök a lelket, mert a lélek az, ami megelevenít.

„Te Péter vagy, a kőszikla s rajtad építem fel az anyaszentegyházat“. Milyen különös beállítása ez a dolgoknak, afiai. Menyire nem a mi átlag emberi elképzelésünk korlátai közé szo-

ritott megvilágítása ez nagy, örök igazságoknak. Egy szobrász márványba lehel halhatatlan zsenijét. A festő vászonra vetíti, színekbe önti csodás meglátásait. Az építész palotát varázsol idomtalan kőtömbökből. Jézus Pétert, az embert veszi fundamentumnak és szívére épít. Erre a vihart és földrengést álló különös sziklára. Ez az ő szemében mindennél többet jelent. Egy kis hús és izom darab s mégis aranynál drágább, ezüstnél nemesebb, gyémántnál csillogóbb, márványnál tartósabb anyag. Az egyetlen kincs. Saját szavaival erősíti meg: „Ahol van a szívetek, ott van a ti kincsetek“. Ez az örök fundamentum.

Madách Imre halhatatlan művében, Az ember tragédiájában megkapó színekkel, mély költői lendülettel rajzolja meg Jézus érdekes meglátásának lényegét. Faraó, Egyiptom hatalmas királya gulákat épített. Az ókor épület-remekait, királyi sirtölgöket. Csattog az ostor a katonák kezében, vér fröccsen az alélt rabszolga testéből, ezrek pusztulnak el a kockakövek között. Faraó az iszonyú szenvedések felett áradozó lelkesedéssel magyarázza:

„... itt e művel, melyet alkotok,
Azt tartom, hogy megleltem az utat,
Mely a valódi nagysághoz vezet.
Művészetét a természet csodálja
S évezredekre hirdeti nevem.
Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse:
Erősebb lett az ember, mint az Isten.“

— — — — —

De szól a cáfoló-szellem:

Faraó! „Amig csókolódtok,
Nem érzed-é a lanyha szelletet,
Mely arcodat legyinti s elröpül?
Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,
Egy évben e por csak néhány vonalnyi,
Egy század évben már néhány könyök,
Pár ezred év guláidat elássa,
Homoktorlaszba temeti neved....
S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
Nem bömbölő földindulás cselekszi,
Csak gyöngé szellő, mely körülenyelg.“

S végül... „tested megmarad, mint a múmia,
Kiváncsisága iskolás fiuknak,
Torz arculattal, melyről elmosódott
Az irás, szolga volt-e, vagy parancsolt.“

A költő tovább fűzi a gondolatot, mint Seherezáde az ezeregy éjszaka meséjét. Van egy más út, mondja, mely az igazi nagysághoz vezet. Van egy más fundamentum, melyre a halhatatlanság templomát építi az ember, *a szív*. Mert ez megtanít érezni mások iránt, megtanít a jajt hallani, a lelki és testi szolgaságot elítélni, megtanít másokért élni. Faraó, midőn ráismer ez igazságra, így kiált fel:

„Mit is ér a dicsőség,
Mit egy személyben ér utól az ember
Milliók vesztével és milliók jajával,
Kikben szintén az az ember lehel?”

— — — — —
„El a szolgákkal! Legyen mind szabad.”

Hogy melyik esetben volt Faraó emberibb és halhatatlan, az világos előttünk, ugy-e afiai. Amidőn a szívére hallgatott, ahol mint tengerben a cseppek, milliók könnyei és vércseppjei gyültek össze s jajok között könyörögtek orvoslásért. S Faraó, a magára talált ember, királyi gesztussal megalapozta, lerakta szívében a kegyes emberek anyaszentegyházának fundamentumát. Menynyire igaza volt Jézusnak, amidőn jövőbenező tekintetével nem a Szent Péter remekbe faragott, képzeletet felülmuló épületkolosszusában, nem a Szent Pál katedrálisban, a Kölni Dómban, vagy a Szent István Bazilikában látta az anyaszentegyház felépülését, hanem Péterben, az emberben. Az előbbieket elválasztja az idő, megörlődnek, elkopnak, összeomlanak s talán egyszer csak legendás multjuk, emléke marad. De az ember s kincse: a szív megmarad, *mert a szív él s az élet örök*. Csaknem két éve, hogy Portugália fővárosában, Lissabonban időztem. A sok érdekes látnivaló között Vasco de Gama, a nagy nemzeti hős diadalkapuja fogott meg leginkább. Talán nem is az a monumentális alkotás, melyből ellemi erővel hullott reám a portugál művészet remek kulturája, hanem a kalauzunk tüzes, megkapó ismertetése. S habár beszédéből sokat nem értettem, éreztem, hogy benne felépült egy másik diadal kapu, Vasco de Gama, a nagy felfedező előretörő lelke. Benne volt szemének déli romantikus nézésében, hangjának lágy melódiájában, arcának varázspírjában. S lehetetlen volt meg nem állapítanom, hogy az a belső diadalkapu, arányaiban sokkal szerényebb ugyan, de hatalmasabb s hatásában túléli a külsőt.

„Te Péter vagy, a kőszikla s rajtad építem fel az anya-

szentegyházat". Zúg át lelkünkön újra meg újra Jézus testamentuma s vezet mély, új igazságok felé. Bepillantást ad új meglátások csodás panorámáiba. A szív nemcsak *fundamentum, melyen a halhatatlan anyaszentegyház felépül, hanem összefogó malter, éltető erő is.* A jól lefektetett alapokra erős falakat kell húzni, melyek felveszik a harcot a változó idők viharáival. Nézz meg egy régi várfalat! Évszázadokon át, romboló emberi kéznek s a dühös elemek haragjának koncul dobva, még ma is áll itt-ott fenségesen, Mi a titka ez örök megdöntetlenségnek? A régi építők legjobb tudásuk szerint forró mészbe rakták a kockaköveket vagy a téglákat, hogy ezzel a ténykedésükkel mintegy összeragasszák, egyéforrasszák a falat. De a forró mészhez még hozzá adtak valamit: az ő meleg szívöket. Kalapács helyett szívük dobogása verte be a követ a kő mellé, téglát a téglára, víz helyett verejték cseppjükkel oltották meg a sístergő meszet s vérükkel pecsételték meg napi munkájuk. A legnagyobb odaadással és áldozatkészséggel dolgoztak a vár falán, hiszen ez életet és menedéket jelentett mindannyiuk számára. Szívet adtak a munkához, forró, dobogó emberi szívet. „Kőmives Kelemenné“ című székely balladában olyan megragadóan jut kifejezésre ez eszme. Kőmives Kelemen Déva várának felépítéséhez fog. De munkáján, Isten a tudója, mintha rajta volna a rontás szelleme, a sikertelenség uralkodik. Amit estig raknak a szorgos, munkás kezek, leomlik reggelre s amit reggel raknak, leomlik estére. Magába merülve töpreng Kőmives Kelemen. Kutatja az okot, átok-e vagy boszszú, mi munkáját sujtja? Bármilyen legyen az ok, áldozattal ki kell engesztelni. Nagy dolgok nagy áldozatokat követelnek. Így jut el Kőmives Kelemen a gondolatra, hogy az első látogatóját, bárki legyen is az, feláldozza s hamvait a malterbe keveri, hogy így összeragassza a széthulló várfalat. Alig döbben át lelkén e rettenetes elhatározás, mélyen a völgyben fölfelé vágató kocsiját s kocsijában feleségét pillantja meg. Kőmives Kelemen szörnyű lelki állapotát nem szükséges ecsetelnünk. Fogadását betartotta, mert ember volt, kinek adott szava felbont-hatatlan és megfellebbezhetetlen szerződés. És a várfal rendületlen állott, mert egy meleg asszonyi szív fogta össze. A fal több lett, mint hideg kövek rendbeszedett, egymásra rakott hal-maza, a fal élt, sohajtott, sírt és szenvedett, ha megnehezedett az idők járása a várbeliek felett, mert egy befalazott emberi

szív szétágazó meleg vérere szoritotta egymáshoz a köveket.

Testvéreim! Ti, akik egy életen át e templom falai közé jártok imádkozni, gondoltatok-e arra, hogy e hideg fehér kőhal-mazból csaknem egy ezer éves mult néz le reátok. Ugy képzelem e templomot, mint intő jelét az ős idők szellemének. Mintha elmúlt századok megtestesült lelke állana e hegyfokon s hallgatná csöndben elmerülve az Olt meséjét. Mint egy égbenyuló felkiáltó jelt, melyen e szavak olvashatók: *Sziveteken épül fel az anyaszentegyház*, amint a szivekből, az ősök áldozatos szivéből nőtt ki e torony, emelkedtek ki e falak. Hisz nincs egyetlen kődarab, nincs egy szemernyi vakolat, mely szivet, adást ne foglalna magában. Ezért áll és él ez Isten háza megdönthetetlenül..... Testvéreim! Virágfakadás, virágültetés ideje van. Az embercserélő május eljött. A jövő harsonája zsong körül, hív erős, kitartó munkára. Munkaidődből lopj ki egy percet, zarándokolj el apád sirjához, hullass egy forró könnyet, ültess egy szál virágot a besüppedt hantra s fogadd meg, hogy érte, az ő emlékéért szivedben rakod le az anyaszentegyház pilléreit. Ahol minden követ a jóság és szeretet maltere köt össze. S aztán feszíts ki egy színes hidat, a hit hidját az ég felé, emelkedj e hidon Istenhez és kérjed őt alázattal, hogy új munkádban segítsen meg. Ha őszintén imádkozol, ő bizonyára megsegít. Amen.

A virág és ifjúság.

(Konfirmációkor.)

„Tekintsétek meg a mezők liliumát“...
Lk. XII. 27.

(Az én legelső megkonfirmáltjaimnak, meleg szeretettel).

Egy csokor virág! mennyi gyönyörű valóság. Mennyi álmom, üzenet, szín, varázs és mennyi emlékezés! Egy csokor virágban a tarka álmok beteljesüléséről regél a rög, megújuló életvirulásról üzen a tavasz. Bokrok alól, zúgó patak partjáról, lankás hegyoldalról, szelid völgyekből száll, zsong e nagy, bődítő üzenet. A lélekbe ütődik e varázs-zsongás s ott az örömnak és ujjongásnak dalát pendíti meg. Egy dalt, amely után

szinte eleped a lelkünk, amelyet annyiszor visszavágyunk, visszakönyörgünk szűkmarkú, uzsorás életünktől... Egy csokor virág, a színek csodálatos valósága. Haragos zöld, csillogó fehér, filozófus kék, lángoló vörös s ki tudná sorrendben mindet elmondani. Hol van a kéz, az ecset, a gondolat, a vászon, mely versenyezhet ennyi színpompának tökéletes gazdagságával?... És egy csokor virágban mennyi emlékezés... Az első együgyű szerelemvallomás, az első nagy siker, az első nagy csalódás, boldogságot ígérő nászlakomák, szivettépő temetői jelenetek, egy áldott kéz érintése, egy ránkhulló tekintet selymes simogatása vagy fájó borulása: maga az ezerarcu élet.

... Egy csoport ifjú a színes álmok, suhanó vágyak, tarka remények, édes és borus emlékek csodálatos egymásbafonódása. Az álmoké, melyek a bölcsődal reánkboruló hangulatában születtek meg s mindvégig velünk maradtak édesanyánk meleg tekintetében, ölelésében, simogatásában. A vágyaké, melyekkel körülöveztük gyermekeink életbepattanó, mosolygós arcát, melyekben nagynak, szépnek, delinek láttuk őket, őket, akik most itt ülnek előttünk, mint élő valóságok, hogy hitükről bizonyosságot tegyenek... Egy csoport ifjú mennyi emléket elevenít fel. Emlékszel-é testvérem, mintha tegnap történt volna, mi ültünk itt e padokban pirosuló arccal, zakatoló szívvel, szent mámorral telten, életünk legnevezetesebb perceit élve át... Valahol az utolsó sorokban meleg szívből meleg könnyek buggyantak föl, a szülői örömnék drága gyöngyei s halkán mosták, árkolták a ráncos-fehér arcokat. Ma csaknem mind eltűntek a régi arcok, csupán titkos üzenetük jön vissza néha az emlékek zsongó rajában. Ma mi foglaltuk el helyüket, a sir-világ lakóinak helyét, szülőkké érett egykor-gyermekek. Ma nekünk úszik örömmámorban a lelkünk s telik meg forró könnyel a szemünk, mert szivünkből kinőtt virágaink, drága gyermekeink most bontják, tárják ki lelki szirmaikat egy reánk nevető isteni tekintet felé.

* * *

Kedves ifjak! a ti korotok s bizonyágtevéstek egybefonódik a virágnyílás idejével. Volna-e alkalmasabb tanács, kérés, intelem számotokra, mint Jézus egyszerű szavai: „Tekintsétek meg a mezők liliomát...” Merüljete el a színpompák csodálatos gazdagságában, az illat megejtő mámorában, fürödjék meg lelketek a szépség tengerében. Élvezzétek, szeressétek a virá-

got, mert ki azt szereti, rossz ember nem lehet, *de tanuljatok is tőle*. Valóban ez az igazi értelme Jézus egyszerű intésének. „Tekintsétek meg a mezők liliomát...”, tekintsétek meg és tanuljatok!

A fürtös gyöngyvirágtól tanuljatok fehér ártatlanságot, szív tisztaságot! Ifjú lelketekre az élet ezer csalóka öröme les s ha nem álltok résen, könnyen megejt. S mint ravasz szerencsejátékos, csak egyetlen alkalomra hív s ez egy alkalomért mindent ígér. Mert jól tudja, ha az első lépésnél törbeestek, övéi vagytok menthetetlenül. Egy csepp arzén, kutakat tehet ihatatlanná, egy alpesi hegycsúcsról lefelé guruló hógomolyag, lavínává nőhet, egy ballépés, élettragédiák csirája lehet. Mindenek felett, tehát őrizzétek meg szivetek tisztaságát és ártatlanságát, mert az irás szavai szerint: „abból indul ki minden élet”. (Példabeszédek IV. 23.)

Az ibolyától tanuljatok alázatos szerénységet. A napokban olvastam egy bájos kis történetet, melynek elmondása nagyon kisért... A királyi kertben szokatlanul nagy bánat vett erőt a dísznövényeken. A tölgy szomorú volt, mert nem hozott virágot, a rózsák, mert nem érlelt gyümölcsöt, a szőlő, mert a falhoz kellett kapaszkodjék s nem vethet árnyékot. „Semmi szüksége a világnak reám”, busongott a tölgy; „Jobb volna, ha meghalnék”, rapszodiázott a rózsák; „Mi jót tehetek én”, sóhajtott a szőlő. Kis vártatva jött a király s meglátott egy viruló szál ibolyát egy bokor alatt. Miért vagy te olyan vidám, mikor a többi mind olyan szomorú? Azért, felelte az ibolya, mert te ide állítottál, hogy virítsak, illatozzak s szerény alázattal reád nevessek. Ifjaim! eljön az idő, mert hiszen ez emberi végzet, hogy álmaitok megcsalnak, terveitek halomra dőlnek, lelketek szintelenné válik, mint a dérütötte mező s ti irigy szemekkel néztek a boldog előre törőkre, sikert aratókra. Éltetek egy elparazolt, üres valaminek fog látszani, értéktelenné válik. Jobb volna meghalni, majd panaszoljátok barátnak s jó ismerősnek. Ilyenkor gondoljatok csak vissza az elmondott kis históriára. Vajjon nem lehetetlenségre vágytatok, erőtöket meghaladó, dőre kártyavárat építettetek, délibábot kergettetek valóság gyanánt, nagy-zást, versengést hajhásztatok? Tekintsétek meg az ibolyát s tanuljatok tőle. Bokrok alatt virít, ahová az isteni kertész keze ültette, szerény alázatosságban, de illata messze terjed s megmámorosítja a levegőt.

A nefelegtől tanuljatok üde szendeséget és hűséget! Tekintsétek meg e virágot, tó partján vagy sirhanton virít, mindig magában rejti, üdén tükrözi a mosolygós ég szende kékségét. Vágott rendekbe hullva, kunyhók egyszerű asztalán, menyaszsonyi koszoruba kötve, hervadása közben is megtartja üdeségét s reád nevet, mint álmából kinyílt gyermeki kék szem. Neve magában hordja magyar szótárunk legszebb szavát, mellyel az igazi hűség lényegét akarjuk kifejezni: *nefelejts*. Ne felejtsd, hogy életed egy sorozatos áldozatok eredménye. Az első ösztönös megmozdulásod anyád szive alatt, jelezte, hogy csakhamar egy gonddal több száll szülőid vállára. Egy darab kenyérrel, ruhával s a szeretetnek és türelemnek mérhetetlen mennyiségével több kell a családban.

A költővel együtt oktatlak:

„... ne feledd:
E föld, mely adta életed,
Hősök, csodák hona.
E népnek, mely hord néma bút
És örömeben sirni tud,
Nincs párja, rokona“.

Egyedüliségében te vagy a fenntartója, vigasztalója, mindene. Ne felejtsd, hogy unitárius hited, melyről most bizonyosságot kívánsz tenni, egy rendkívüli élet martiromságából nőtt ki s századokon keresztül az önmegtagadás, hithűség legendás példaszerűségéből táplálkozott. *Ne felejtsd, légy hű mind halálig!*

A rózsától tanuljatok türelmet és hitet! Az egyik kínai filozófus érdekes és tanulságos történetet beszél el apjának elkényeztetett rózsafájáról. Valami ritka példány lehetett a szóban forgó rózsafa, mert az öreg ur, aki különben nem nagy rajongója volt a virágnak, kivételesen figyelemre méltatta. Gondosan kapálta körötte a földet, öntözte, oldalhajtásait óvatosan metszette s az első bimbó megjelenését izgatott, boldog várakozással leste. A rózsza szinte mintha játszott volna vele, tempós lassúsággal, túlzott óvatossággal termelte ki magából zsenge ifjúságának első bimbóját. Aki közletről figyelte azonban, észrevehette, hogy milyen hatalmas munkát fejt ki ez az ugynevezett elkényeztetett virág. Amíg a talajból felszívott egyszerű nedvet törzsében felhalmozva, leveleiben feldolgozva, illattal és színnel keverve a bimbóba hajtja, ott egyes szíromlevelekben művészi színárnyalással elosztja, közben figyel a környezet

külső hatásaira, dérre, fagyra, tövis-katonákat állít fel, hogy védencének élete felett őrködjének a reátörő ellenséggel szembe, hogy végre a rózsá, mint mosolygó királyleány, a nap felé kibomoljon. Meghatottan állt meg az öreg kínai az első várva-várt virágnál s vége-hossza nélkül csak ezt hajtogatta: *Valóban, csak türelem teremhet rózsát.* Csak a türelmes, de kitartó munka hozhat eredményt. És ez a rózsá csodákat művelt az öreg emberrel. Hitet öntött beléje. Félben maradt munkáját újra megkezdte, sőt egy merész lendülettel élete legmerészebb álmának megvalósítására, házának felépítésére sarkalta. Lassan folyt a munka, mert nagy elfoglaltsága közepette csak étkezés előtt és után hozhatott egy-egy hát követ, de ő nem lankadott, szüntelen a fiatal rózsafára gondolt és türelmesen dolgozott.

Ifjaim! életek azonos a rózsafa sorsával. Végtelen hosszú és fáradságos munka árán érhetek el valamelyes eredményt, különösen ti, akiknek a rangból, társadalmi előnyökből mondhatni semmi sem jutott. Minden arasznyi előbbrejutásért, emberi megértésért meg kell verejtékeznetek. Sose' csüggedjete! Gondoljatok a rózsára s tanuljatok tőle türelmet és hitet. Mindentől megfoszthat benneteket az élet, de ha e kettő megmarad, még mindig gazdagok lesztek. Jellemszilárdságotokat lassú munkával építhetitek ki, naponkint csak egy-egy jellem-követ fektethettek le, de ha egyszer felrakhatjátok, befejezhetitek a falat, rendületlenül meg fogtok állni az élet viharában.

Ime ez az értelme Krisztus mezei prédikációjának. Egyszerű beszéd, de a boldog élet örök textusa ez: „Tekintsétek meg a mezők liliomát!” Tekintsétek meg és tanuljatok! Ámen.

A láthatatlan dolgok hatalma.

Alapíge: János III. 8. „A szél fú, ahová akar, zúgását hallod, de nem tudod honnan jön és hová megyen; így van mindenki, aki a lélektől születik”.

„Szeretem a fát, a hegyet, a madarat, a felhőt”, mindent, ami magasba tör, mert ez az emberi léleknek is egy tulajdonsága. Szeretem a vad vizek zúgását, az erdő visszhangját, a

fülemile énekét, az élet lázas lüktetését, mert földöntúli gyönyörrel tölti el lelkemet. Szeretem a virágot, mert Isten alkotó kedvének a szépségéről beszél. Szeretem a csillagokkal teleszórt eget s önmagamban az erkölcsi törvényt, mert mindez a Teremtő rendszeréről, bölcsességéről győz meg engemet. Szeretek mindent, ami él, ami küzd és alkot, ami Istennek munkatársul szegődik. Ezek között kimondhatatlanul szeretem a lenge szellőt, mert egy nagy világtitkot nyilatkoztat ki, *a láthatatlan dolgok hatalmáról beszél.*

Van, aki félelmesen tiszteli a vihart; van, aki bömbölő hangjaiból szimfóniát komponál; van, aki Isten ostorának nézi s a világra szabadított gonosz szellemek diadalát látja benne. Én bizonyos sajnálkozással és megvetéssel szoktam szemlélni, mert a mi életünk torz arculatát és veszedelmeit szimbólizálja. A vihar hangos és fenhéjázó, eredetére és hatalmára büszke, önző, lealázó és pusztító. Nem ilyen a lenge szellő. Pedig a vihar ikertestvére. Az ő bölcsője is ott ringott valamelyik tengeröbölben, valamelyik sziklás völgy szorosában, az északi vagy déli sarkon, vagy a sivatag tüzes hátán. De a szellő ezt nem firtatja. Nem könyöklő és nem pusztító, a sorsára bízza magát, mint a jó gyermek a szülőjére. Nem kényszeríti a világot, hogy előtte földig hajoljon. Vidám, jókedvű és csevegő. Lágy hullámu dallamot játszik, melyre ezerszínű táncot roppnak a rezgő nyárfák ezüst-szürke levelei. Itt-ott gyöngéden megcibálja a virágok boglyas fejét, drága porral hinti be a szorgoskodó méhek hátát, a régi házak repedésén bekukucskál s ha besurran, port fu le a fakult képek kereteiről. Sok kedves dolgot cselekszik és sok hasznos munkát végez el. Szárnyára kapja a bóbitás virágmagvakat, körül babusgatja őket s ha útjában alkalmas helyet talál, széthinti az anyaföldön. Ülteti, színezi, keveri az Uristen tarka kertjét, a természetet. A vándor porlepte, izzadt homlokát enyhe árammal hűsíti, a levegőt örök mozgásban tartja, mintegy világ-lélek-ventilátor. S mindezt úgy cselekszi, mint egy szerény ember. Ha közelről nem figyeled, még a zúgását sem hallod. Csak érzed, hogy fú. S fúvásában mérhetetlen hatalom rejtőzik. Egy láthatatlan erő hatalma.

Az egész teremtett világ a láthatatlan erők hatalmára van berendezkedve. A nap ultra-viola sugarai, melyeket A. J. Thopmson világhírű angol tudós szerint a hangyák látnak, mi a teremtés koronái nem látunk, — egy érdekes vonás a mi

fizikai alkatunk tökéletlenségéről, — az utóbbi időben nagy szerephez jutottak az élő lények világában. Ma tudjuk, hogy nélkülök nincs szerves élet ezen a földön. Összpontosított erejük hatása az orvosi tudományban egyenesen nélkülözhetetlen. Okos felhasználásukkal reménytelen eseteket gyógyítottak. S hatásukat illetően még nagy meglepetésekre számíthatunk. Honnan vegyültek a nap sugaraiba és hogyan, ki tudná azt megmondani. Csak ott vannak, hatásukat érezzük, gyógyító erejüket boldogan használjuk föl.

Igy vagyunk a *villamossággal*. Eredetét, lényegét még ember fel nem fedezte, elfogadhatóan meg nem magyarázta. Csak annyit tudunk róla, hogy bizonyos gépek, dinamók segítségével árammá lehet fejleszteni. Az áram ereje csodákat művel, bonyolult és sok-színű, mint a nyugati ember élete. Hatására villanyos kocsik százai robognak a nagy városok zajos utcáin, drótkosarak száguldnak a bányák sötét tárnáin ki és befelé, gépek kattognak a mammut gyárakban, világosságra derül a sötét éjszaka, művészi kivitelű hirdetmények kápráztatják a szemet. Hogy ez a láthatatlan erő honnan jön és hová megy, men tudjuk, csak a hatását tapasztaljuk minduntalan s ha egyszer valami világcsoda folytán megszűnik létezni, magával temeti életünknek egy csomó kényelmét és boldogságát. Valamikor aggódva kérdeztük, hogy mi lesz a világgal, ha kifogynak az olaj és a kőszén? Megáll vagy összeomlik ez az egész géprendszer-civilizáció. Ma ez senkinek nem jut eszébe, mert itt van a villamosság, mely nemcsak pótolja az anyaföld eme nyersereit, hanem kihasználási lehetősége jóval felülmúlja azokét.

Vagy végy kezébe egy darab mágneses vasat. Közönséges megfigyelésre olyan, mint a többi vas-darab. De láthatatlan részecskéiben valami titokzatos erő rejtőzik. Apró kis fémlémezek úgy sietnek feléje, mint éhes gyermek anyja kebelére. És úgy csüngnek rajta, mint gyümölcs a fán. A vonzó erő hatalmának az eredetét nem tudjuk, de hatását ismerjük s a nyugati ember nagy fontosságú következtetéseket vont le ezen ismeretből.

A felfedezés óta talán a magnetizmus izgatta a legtöbbet az emberek gondolkozását. Mi lehet a vonzó erő és honnan jöhet. S a nagy titok megfejtéséből sok élelmes ember kitűnő hasznot huzott. Elsősorban az orvosok, ki közül nem egy világ

hírnévre emelkedett a mágneses gyógykurájával. Egy mágnes vassal egyszerűen megérintette a beteg ember fájó testrészét és kész volt a hatás. Ma ezt közönséges csalásnak, kuruzslásnak minősítjük. Jóllehet még ma is vannak hiveink között igen sokan, akik hisznek a hasontermészetű gyógyzóban, melyet falusi csodadoktorok bőkezűen és nagy tudákossággal ajánlanak a hiszékeny embertestvéreknek. A hatás az ilyen esetekben gyakran szomorú és tragikus.

A láthatatlan erők hatalmának a kihasználása, hála a tudomány vívmányainak, más, helyesebb irányba foglalta le az ember fölfedező és alkotó vágyát. Így a mágneses erőnek a felhasználása is. Az egyetemes érvényre jutott elv alapján, t. i. hogy a földünk bizonyos pontjának is meg van a mágneses vasdarabhoz hasonló természete, vonzó ereje, ma az iránytű segítségével hajók indulnak el a végtelen tengereken a „jóreménység” partjai felé.

„A szél fú, ahová akar, zugását hallod, de nem tudod honnan jön és hová megyen...” Ez a törvény áll a fizikai világban s a láthatatlan dolgok hatalmáról beszél. De áll ez a lelki erők életében is. Vagy ahogy a Biblia kifejezi, mindenki életében, aki lélektől születik. Akiben nagy lelki erők uralkodnak.

Vegyük az anyai szívet. Ez avat anyává minden asszonyt. Ez alkotja az anyai gyöngédség mélységét, melyet nem lehet semmiféle mérő ónnal megmérni, az anyai féltés és vonzalom báját, melyet nem lehet eléggé ragyogó színekkel lefesteni, a megbocsátani tudás határtalanságát, amelyet csak egy anya tud megélni. Nem tudjuk, hogy honnan jön és hová megyen, csak itt látjuk az örök anya égszín mosolyában, meleg ölelésében, aggódásában. Természetesnek vesszük, ha van, sohsem kérdezzük, hogy miért van, de ha kihull életünkből, e pótolhatatlan veszteséget könnyezve megsiratjuk. Mert jól jegyezd meg afia! az édesanyai szeretetet nem pótolja semmi a világon. Mert lényegében semmi sincs hozzáfogható. Az anyai szeretetnek csupán három arculatát hoztam fel testvéreim. Ez a három vonás fényesen igazolja az állításom. Az anyai *gyöngédség* gyermekében királyfit és király-leányt lát s anyaságán keresztül ösztönösen megérzi a minden-ember királyi méltóságát. Számtalan esetet hozhatunk fel a történelemből és az életünkből. A *féltő vonzalom* egyenesen legendás színezetű. Bizonyára mindannyian ismeritek az alábbi megható kis történetet. Az

édes anya búcsúra megy. Utközben saját fia megtámadja és kitépi szívét. A gyilkos fiú véres szívvel a kezében, utnak indul. Furcsán kezdi érezni magát, megtántorodik, mogbotlik. S ekkor megszólal a kézben vérző anyai szív: *Megütötted-e magadat, édes fiam?* Gondolkozzatok testvéreim! van-e ehhez fogható féltés? Vagy vegyük a *megbocsátani tudást*. Nem régen hallottam két asszony párbeszédét. „Hogy viselkedik a fia“, kérdezte az egyik, némi sajnálkozással. „Mint régen, javíthatatlanul züllik“, felelte a másik. „Ma éjszaka is úgy rontott reánk, mint egy vad állat, borzasztóan büntet az Isten!“ „Ha az én fiam volna, rég kivettem volna a szürét.“ „Igen, én is rég kidobtam volna, ha a maga fia lett volna. De látja ő az én fiam.“ — Lehet, hogy a tékozló fiú a szentséges pillanatban anyját szidta valamelyik szennyes korcsmában.

Láthatatlan és leírhatatlan hatalom: édes anyai szív! beárva a mi életünk nélkül s mi mégis irántad be hálátlanok vagyunk. Sohsem értékelünk, amíg élő vagy, csak amikor elveszítünk, akkor tudjuk, hogy mit jelentettél számunkra és hogy mennyire szerettünk.

Afiái! az anyai szív mellett van egy másik hatalmas erő, mely életünkre elmondhatatlan befolyást gyakorol, a honszeretet, mely ha távol esünk otthonunktól, egy különös lelki állapotban jut kifejezésre. A világpolgáris angolszász gondolkozás ezt az állapotot „hon-betegségnek“ nevezi és méltán. Ez az érzés, ha eluralkodik rajtad, fölér bármelyik gyötrő betegséggel. Az angol ember, akinek birodalma földünk egyharmadára terjed ki, érdekesen találja meg a gyógymódot reá. Ha távolesik otthonától, beosztott időközökben szabadságot és hazatérést biztosít magának. S ha megsporolt pénze nem futja egy palotára valamelyik város villanegyedében, a régi temetőkertben egy sirhelyet vásárol magának.

A honszeretet fogalma meghatározatlan távolságok között mozog. Pedig lényege benne van egy maroknyi barna rögben is. Rögben, amelyet kis gyermekkorodban játékos kedvvel öröktél ujjaid között, vagy férfi korodban vánkosnak vittél hazád határán túlra. S ha nem vitted, boldogtalan voltál egész életedben.

Csodálatos az ember élete és viszonya e maroknyi röghöz. Jön óra, amikor elfog a vágy, hogy elszakadjunk tőle, elmeneküljünk hazulról. Egy ideig, talán az újdonság sikerének hatása alatt, elnyomjuk a mögöttünk maradt otthon egyszerű

képét, de végkép elszakadni tőle nem tudunk. Mert elszakíthatatlanul köt a rög:

„Ha nem selyemszállal,
Köt a rög kötéllel,
Koporsókötéssel“

A költő mondja a vágyak „göncöl szekerén“:

„Lenn hagytam mindent, mindent, ami fájt,
Kelnek szivemben új melódiák,
A végtelenség árja szinte fölvet...“

S mégis jó volna fejem alá tenni
Egy kis maroknyi édes anyaföldet“.

És köt az emlékek hatalmával. Édesanyádnak visszacsendülő, drága figyelmeztetése, midőn megkondult templomod öreg harangja: „Gyermekem, hallod-e, jöjj, imádkozzunk“, az első fehér álmod s mindaz, ami drága multi életedben. Mind köt ide e maroknyi barna röghöz.

Sok intelligens ember vallja, hogy a nagy világ a hazája, mindenütt otthonra talál. Csodálom ezeket az embereket, de nem tudom megérteni. Kivételt képeznek az egyetemes törvény alól. Még Jézus, a legnagyobb világpolgár, a legegyetemesebb ember sem sorozható e csoporthoz. Hiszen az irások szerint bizonyos előszeretettel gondolt kis hazájára. Jeruzsálem pusztulására gondolva, könnyekre fakad.

Aristotelesnek, a híres görög bölcsnek van egy megszívlelendő állítása: „Akinnek sok barátja van“, mondja ő „egy barátja sincs.“

„Egyformának lenni mindenkihez:
Emberfeletti nagy szív kell ehez.“

Én a szívemet szétszakítottam,
Ahány darabja, annyifelé van.

Pár rongy darab jutott mindenkinek,
És nem jutott az egész senkinek.“

Igy vagyunk a honszeretettel is. Igazán és mélyen szeretni csak egy földdarabot, a te honodat lehet. A kitágult, nagy szeretet szétfoszlik a megmérhetetlenségben.

Honnan jön ez a különös honszeretet, mely egyformán ural minden embert a sarkok lakóitól a forró égöv lakóiig, nem tudni. Isten oltotta-e a szivünkbe, vagy nevelésünk ered-

ménye? Nehéz eldönteni. Talán mindakettő. A kettőnek egy szerencsés keveredése, amely énünkké válik s lépést tart lelki életünk kifejlésével: elmélyül és kitágul. Egy meghálálhatatlan ajándéka az életünknek, mert nincs szerencsétlenebb lény a világon, mint a gyökértelen, hontalan ember... Itt van ez a drága ajándék, élj vele, hallgasd, amint csendben, mint a szellő, átzúg a lelkedben. Szeresd és soha meg ne tagadd, mert önmagad sujtod legfájóbban vele. Nézd testvérem, a fa nem tagadhatja meg a napot, amely őt felnevelte. Ha szivedben elhidegülés üt tanyát, gondolj azokra, kik térdig lejárt lábbal, sovány vízre és kenyérre is jönnének, csak *hazajöhetnének*.

A lélektől született embernek van egy harmadik ajándéka, *a hite*. És épen a te drága unitárius hited afiai! Úgy születik csendben, szerényen, mint a szellő, de hatása és munkája folytonos. Honnan jön és hová megy, nem tudni. Benne van az Isteni élet érverésében. Most látható lesz, majd fegyverek, a durva erőszak sziklák alá szorítják. Ott is működik. Embereket készít elő a mártir halálra.

Mi a lényege a te unitárius hitednek? Nem tudsz felelni reá. Mások egyszerűnek, dogmák pusztá tagadásának nyilvánítják. Te mélyen elcsodálkozol ezen a megállapításon. A te hitedet, igaz, nem lehet hitrendszerbe foglalni, de *egyszerűsége nem a leszűkített, felszínes jellemvonásában, hanem átható világosságában áll. A te hited nincs könyvekbe írva, azt nem lehet megtanulni. Azt meg kell élni és mindenképp felett ki kell érdemelni. Unitáriusnak születted, de unitáriussá kell lenned. A te hited az isteni élet útja. Az örök fejlődésé, a tökéletesbülésé.*

„A rossz polgár“, mondja egy nagy államférfiú, „vétkeesebb az anyagyilkosnál, ez magát teszi árvává, az milliók anyjának sírját ássa“. Mit mondjunk a rossz unitáriusról. Az lerombolja Isten képmását önmagában és hitsorsosaiban, elzárja a közös utat Isten felé.

Évekkel ezelőtt ott sétáltam a Csendes tenger partján. Fehér vászonvitorlás csólnakok, mint ott felejtett fehér álmok, lebegtek a végtelennek látszó tengeren. A tenger mélyen mormolta örök zenéjét. Egyszerre kedvem támadt, hogy egy rendelkezésemre álló csólnakon a parttól egy pár kilométerre eső sziget-csoportra evezek. A hullámozó kékség fölé nőtt apró fekete foltok, régóta ingerelték kíváncsiságom, Itt volt az alkalom, hát kielégítettem. A szigeteken egy nagyszerű látvány ragadott

meg, parti virágok rokon-társasága. Itt is pipacs nőtt, halványsárga és tüzes-piros, mint kilométerekre a szárazföldön. A szél hozta, az enyhe szellő, az varázsolt virágos kertet a kopár, barna sziklákra.

A láthatatlan erők ép így működnek a fizikai világban és a te lelkedben is afia! Tárd fel a kepukat, húzd fel a zsilipeket, hadd áradjanak, hadd működjenek ott az anyaszív féltő melege, honszereteted varázsa, unitárius hited glóriás fénye, ragyogása, hadd tegyék szebbé és boldogabbá lelkednek kertjét; életedet! Ámen.

A feltétlen bizalom.

Mt. IX. 2. v.

A Biblia, mint a székely ember előadó modora, szűkszavú és drámai, mint a székely ballada. Egy-egy odavetett nagy körvonalú mondásban vagy szóban, egész életképeket elevenít meg, élő, mozgó alakokat idéz fel emlékezetünkben. Vagy olyan, mint a névtelen katona süppedő sírján málló kis kőkereszt, mely semmit sem mond a közömbös elhaladónak, de a hallgató, figyelő léleknek annál többet beszél. Beszél egy virágjában derékbaszakadt életről, szent hevületről, mártir halálról. Egy gyászbaborult kis otthonról, fájó özvegységről, vagy egy kisírt szemű öreg asszonyról. A színes, összeomlott álmokról s mindarról, amit egy reményteljes ifjú élet ígér. Beszél a háború borzalmairól, bűnről, szennyről, nyomorról. Egy árva nemzedék átkáról és vádjáról. Egy fájó emlékeztető, egy tükör ez a kőkereszt, melyben álcás, csunya valónk visszaverődik.

A Biblia szűkszavú drámaisága gyakran megtéveszti az olvasót s látszólagos ellentétekben tünteti fel a tényeket. Mit akar Jézus ezzel a kitételrel mondani, kérdezheti közületek bárki, afiai! „Megbocsáttattak néked a te bűneid.“ Hiszen ez az ember ha bűnös volt, százszor megbünhödött érte. Bénult tagjai, melyek nem érzik többé baráti kezek szorítását, a nap reáhulló, bizsergető csókjait, melyek merev élettelenségben függenek testén, mint száraz, asszott fatuskók, a lassú, fájdalmas elhervadás, a sárga viaszfoltok testén, a diadalmas halál térhódításának szörnyű irányjelei a szív felé, a magát szemlélő, összeroskadó ember lelki zuhanása, vajjon nem elég bér, busás kamatattal, a mult bűnéért? Vajjon van-e ennél fájóbb

bűnhődés? Bizonyára nincs. S Jézus mégis bűneinek megbocsátásáról nyugtatja meg a beteg embert. Itt valami félreemagyarázhatatlanul zavaros. Különben is ez az egész esemény egy babonás író hiszékeny lelkéből pattant ki s mi, akik a csodák létezésében nem hiszünk, könnyű, sőt lebiráló kezlegyintéssel intézzük el ezt a Jézus élettörténetére reáerőszakolt sallangot. Ez a megoldás azonban nem jelenti a józan gondolkozás győzelmét az élet fiktívnek látszó kérdései felett. Ellenkezőleg, a csata gyáva feladását. Egér út az ilyen álláspont, mely a sötétségből a sötétségbe vezet. A kulcs Jézus mondásához az emberi lélek titokzatos világában keresendő és található meg.

Az egészséges ember, állapotát természetesnek, önmagától értetődőnek találja. Úgy fogadja el, mint a tüdő a levegőt vagy a szem a világosságot. Fogy benne és általa, mint a hó a melegben, vagy gyarapszik, fejlődik, mint a zöld vetés tavasszal. Nem kutatja az eredetét, nem tépelődik állandósága felett. Csak érzi, hogy az egészség benne van az élet egyetemességében és ő él vele mértékkal vagy mértéktelenül. A beteg ember azonban fájdalomra értelmet és magyarázatot keres. Mert a betegség természetellenes állapot. A lázas éjszakák kísérteties vízióiban felmerülnek a nagy kérdőjelek, az izgató miértek. Felmerül a fájdalom okfejtése és mindennek felett az a döntő kérdés, hogy ki küldte.

Az egyszerű ember a betegséget a gonosz szellemek rontó munkájának hitte, vagy egy gonosz istenség ostromlásának, ki kéjes gyönyörrel szemléli az ember szenvedését. Ki az emberre szabadítja minden hatalmát s ha letiporhatja tépi, szaggatja, hasítja testét, mint a vadállat az ő zsákmányát. A valamivel fejlődöttebb műveltségi szinten élő ember felfedezi a bűn és bűnhődés közötti egyenes viszonyt. A bűnhődés a bűnre kérdez. És a bűnhődést, a szenvedést az küldi, aki mindent tud és mindent tehet. „Aki villámot hajít az égből, aki hideget és forróságot küld a földre és meggyújtja vagy homályba burkolja a csillagokat.” Aki mindenható: Isten. Észreveszi és maradék nélkül számon tartja az ember apró vétkeit s ha csordultig telik a pohár, kiönti bosszúját. Ez a felfogás még ma is széles rétegben uralja az emberek gondolkozását. A betegségről még mindig az hisszük, hogy az az Isten ostorcsapása, melyet olykor-olykor érzünk önmagunkon. Ezt hitte a bibliai guttaütött

paralitikus ember és ez a gyötrődés, ez a lelki fájdalom túlhaladta a testi fájdalmát. Jézus nem tett semmiféle csodát, csak egyszerűen visszaadta a beteg lelki nyugalmát eme szavakban: „Bizzál fiam! Megbocsáttattak néked a te bűneid!” Nem magyarázta bő részletességgel az emberi lélek sokrétűségét, titokzatosságát, a bűn-fogalom teológiáját, a fájdalom bölcseletét. Csak ennyit mondott: „Bizzál fiam!” Ne hidd, hogy az Isten a régiek erős, bosszúálló, kicsiny hibákat örökké számon tartó, bűnöket nem felejtő Istene. Az Isten a szerető és megbocsátó Atya. „Megbocsáttattak a te bűneid”. Ha volt bűnöd, eltörölte-tett, már csak azért is, mert szörnyen megszenvedtél. Ne hidd azonban, hogy a betegség Isten veresége rajtad, lehet az Isten tanítása is és pont azért rajtad, mert talán a te nagy, megbánó lelked a legalkalmasabb eszköz mások átformáló tanulságára.

Most felénk fordul a Mester és tovább magyarázza: a betegség, a szenvedés *egyáltalán* nem Isten büntetése, hanem az isteni törvények áthágásának a következménye. Az Isten törvények által igazgat, kormányoz a mindenség felett és a mi életünkben. Ezek a törvények örök időkre szólnak, változhatatlanok. Ezeket nem lehet emberi furfanggal vagy megvesztegetéssel kijátszani. Áthágóinak kivétel nélkül bűnhődniök kell. De a bűnös nincs végérvényesen „elintézve”. Nincs a pokol mélyére taszítva, ahonnan sohase remélhet visszatérést. Számára tárva-nyitva áll az út az isteni törvény felismeréséhez, gyógyulásának visszanyeréséhez. És készen áll a leghathatósabb eszköz, a *bizalom*, csak élnie kell véle.

Hogy milyen felmérhetetlen hatalma van a bizalomnak a lelki és testi felgyógyulásnál, az ragyogóan bebizonyosodott a világháború alatt. Akadtak egyének, kik a háború iszonyát a fronton átélve, elveszítették látó vagy halló képességüket, jóllehet látó vagy halló-szervük szervi sérelmet nem szenvedett. Ezek az emberek a háborút Isten vereségének fogták fel. A véres hulla-foltok a földön, az ágyúk haláltosztó döngése a légben, az iszonyú látvány megnémította, megsüketítette, vagy megvakította. Mintegy magukra vállalva az emberiség szörnyű átkát és fekete bűnét, a legdrágább kincsüket dobták oda váltságul. Megszólalt a lelkük: Ha ennyire elvetemült az ember, ha ennyire gonosz a felszabadult szenvedélyben megfürdött lelke, ha ilyen szörnyű tetteket képes véghez vinni, gyakran szemrebbetés és lelki undor nélkül, akkor nem érdemes az életre, a szebb,

jobb és igazibb életre. Isten! kiáltottak az ég felé, én nem akarom látni a vérbe mártott hullahegyeket, nem akarom hallani a sebesültek halálhörgését, csonkíts meg, béníts meg engemet! Tudom, hogy nem gyönyörködtet többé a kibomló tavasz, tudom, hogy falum vén harangja nem hív többé imára, nem hallok több zsoldárt, nem látok több színt, árnyalatot, zsongást, életet, de nem látok és nem hallok több iszonyúságot.

Haza jöttek a gyógyíthatatlannak vélt szomorú emberek, tekintetük néma volt, hangjuk nem eredt, de rettenetesen vádolt. Az orvosok minden elképzelhető módon és minden kézenfekvő eszközzel próbálkoztak, de sikertelenül. Végül felfedezték a legegyszerűbb utat, de a leghathatósabbat, a *bizalom felkeltést*. Vissza kellett hozni s beléjük plántálni az elveszített bizalmat, azt, hogy Istennél van megbocsátás a háború borzalmaiban elvetemült ember bűneire, ha ezeket a borzalmakat megbánja és tanulságként felhasználja. „Bizzál fiam!” Csendült meg lelkük mélyén Jézus gyógyító hangja, megbocsáttattak a háború bűnei. Nyisd fel szemeidet s lásd meg Istenedben és embertestvéredben a szerető, megbocsátó vonásokat. Hallgasd a vigasztaló, kibékitő hangokat... A vak ember szemei felnyíltak, mint a virág kelyhe jégverés után és az élet felé, Isten felé ragyogtak. Fülei kitárultak a boldog hangok befogadására, s ajkai zsoldárt mormoltak. Látott, hallott, avagy beszélt. Nem csodatétel volt ez afiai! hanem a feltétlen bizalom természetes következménye.

Testvéreim! a bizalom az élet varázsigéje, melynek csodálatos hatása van az emberi lélekre. A bizalom az élet varázskulcsa, mely előtt nincs felnyithatatlan zár. Szeretném ha ezt megértenétek s ennek fontosságát átéreznétek. A szenvedő embernek, aki hosszabb vagy rövidebb lejáratú betegséggel lépi át az orvosi rendelő küszöbét, szeretném odakiáltani: „bizzál fiam.” A *bizalom a leghathatósabb orvosság*. A koporsó fölé hajlónak megmagyarázni, hogy a *bizalom a legerősebb vigasz*. Annak, aki hatalmat és dicsőséget veszített s most a mult romjain kesereg, lelkébe önteni, hogy a *bizalom a legjobb útmutató az új életre*. Szeretném mindannyiokat elé tárni s örökké előttetek tartani a nyitott Bibliát s benne e szót, e szövétneket, hogy terhetek és fájdalmatok értelmet nyerjen és könnyebb legyen. Ámen.